

EFFEKTIV VÅRGJØDNING: Med slangesprederutstyr gjødsler Rune Haugland med opp mot ti tonn vannblanda husdyrgjødsel tidlig om våren. Dermed utnyttes næringsstoffene gjennom vekstsesongen. (Illustrasjonsbilde fra Jæren 18. mars 2015)

Velger entreprenør til gjødselhandteringa

Drifta på gården

Navn: Rune Haugland
Gård: Haugland, Time kommune på Jæren
Drift: Melkeproduksjon med kvote på 525 000 liter, fullt påsett. Svineproduksjon, 500 slaktegriser.
Areal: Disponerer 650 dekar dyrka, til gras og krossa korn

Graddag uttrykker en kombinasjon av temperatur og tid, der 1 graddag = 1 °C per døgn. Vekstperioden er regnet fra 1. april til 30. september. Basistemperaturen er 5 °C.

TIME: Rune Haugland fra Haugland på Jæren sprer husdyrgjødsel på 650 dekar i vekstsesongen. Bonden har valgt å sette ut mesteparten av jobben til en entreprenør med slangesprederutstyr.

TEKST OG FOTO: Sjur Håland

Haugland driver med melkeproduksjon og slaktegris. Han dyrker 500 dekar med gras og 150 dekar med korn til krossing. I 2015 ble 3 900 kubikkmeter gjødsel spredd på 550 dekar med slangesprederutstyr av entreprenøren. De siste 100 dekanene ble gjødsla med eget utstyr.

– Sistnevnte areal handler i hovedsak om mindre teiger som vi ikke når med slangeutstyret, forteller han.

VAR MYE KJØRING

Rune Haugland holdt seg lenge til den tradisjonelle praksisen. Han brukte timer og dager av den dyrebare tida i vekstsesongen til å spre husdyrgjødsla

med to traktorer i drift. En til pumpa i ett av gjødsellagrene og en foran husdyrgjødselvogna.

– Jeg kjøpte til den store gullmedaljen hvert år. Det skal ikke stikkes under en stol at jeg ble litt lei av det noe monotone arbeidet, men hovedårsaken til at jeg begynte å leie inn entreprenør, var at det gikk for mye tid. Så handler valget om å hyre inn entreprenør selvsagt også om verdifull bonus i form av redusert marktrykk, sammen med at gjødslinga kan utføres på kort tid under optimale forhold om våren, understreker bonden.

ANGRER IKKE

For tid er penger, også hos Rune Haugland. Da en entreprenør med slangesprederutstyr begynte å summe rundt på jordene i distriktet for noen år tilbake, så Rune muligheten til å endre på praksisen. Det har han ikke angrer på. Nå er det en lokal entreprenør som tar seg av det aller meste av husdyrgjødselkjøringa, både transport til eksterne lager og til selve spreinga.

Som hos mange andre har også Rune Haugland flere lager. Under fjøset har han plass til 1 000 kubikkmeter, her kan han også tappe inn og blande gjødsla fra slaktegrishuset. Fra denne driftsbyg-

ninga når slangesprederen det aller meste av de 100 dekanene som ligger rundt tunet.

FLERE GJØDSELLAGER

En dryg kilometer unna ligger naboen sitt grisehus med et gjødsellager. Rune når 200 dekar fra dette lageret. 500 meter unna tunet leier han halve kapasiteten i en utvendig gjødsellager, som samlet rommer 4 000 kubikkmeter. Han pumper gjødsla fra driftsbygningene hjemme til dette lageret. Rundt denne kummen ligger 200 dekar leid og eid areal, hvor alt kan nås med slangesprederen. Til gården hører også 100 dekar, som ligger 2,5 kilometer unna. Her er et gjødsellager som han låner av naboen. Husdyrgjødsla blir fylt på rett før og under spreinga.

– Det er viktig med en buffer her for å holde slangesprederen med gjødsel, forteller Rune.

VOGNA BLIR MINDRE BRUKT

Den nyeste traktoren er en John Deere 6420. 2002-modellen har gått 7 500 timer. Til maskinparken på Haugland hører en 20 år gammel Låsb-vogn på 10 kubikk. Husdyrgjødselvogna er utstyrt med gode traktorhjul og kan brukes med tilhørende nedfeller eller breispreder. Denne vogna egner seg også

BRUKER ENTREPRENØR: Rune Haugland har valgt entreprenør til å ta seg av husdyrgjødselhandteringa og betaler 22 kroner kubikken for å få jobben gjort. Skulle han ha gjort jobben selv, anslår han en kostnad på et sted mellom 15-25 kroner. – Spart tid er likevel det viktigste argumentet, understreker han.

til å transportere husdyrgjødsel mellom lagrene, men vogna blir mindre og mindre brukt, også til transportjobbene mellom lagrene.

– Nå blir vogna stort sett brukt på de arealene vi ikke når med slangesprederen, forteller Rune Haugland.

22 KRONER KUBIKKEN

Husdyrgjødsla representerer store verdier for bonden. Norsk Landbruksrådgiving Rogaland anslår gjødselverdien til 80-100 kroner per kubikkmeter gjødsel. Rune Haugland er opptatt av å hente maksimalt ut av rundt 4 000 kubikkmeter husdyrgjødsel. Han har regnet at leiekjøringa med slangesprederen samlet koster 22 kroner per utkjørt kubikkmeter (rigginga av utstyret koster én krone per kubikk, mens pumpe og spreinga koster 21 kroner).

EFFEKTIV VANNBLANDING

Rune forteller at han er i forhandlinger med entreprenøren foran kommende sesong.

– Med mye innblanding av vann er kapasiteten større. Entreprenøren sprer 10 tonn med 60 prosent vannblanda gjødsel like effektivt og fort som fem tonn vanlig blautgjødsel. Jeg regner med at vi blir enige om en pris som tar hensyn til effektiviteten, i stedet for en standard kubikkmeterpris. Skal jeg fortsette å leie, må det være et lønnsomt alternativ til å gjøre jobben sjøl, understreker han.

VANSKELIG REGNSTYKKE

Gjødselhandteringa er en integrert del av drifta, maskinparken og arbeidet på gården. Det er vanskelig å trekke ut alle kostnadene med husdyrgjødsla for å sette opp alternativene mot hverandre. Det handler om arbeids- og maskinkostnader, og det handler om å regne verdien på for eksempel maksimal gjødsel-effekt og redusert jordpakkning.

– Jeg måtte ha regnet verdien av minst 150 timers arbeid. Skulle jeg ha satset på å gjøre arbeidet ▶

4 spørsmål om økonomi

1 Bruker du rådgivningstjenester i drifta?

– Jeg bruker foringsrådgivere hos både Tine (melk) og Nortura (gris). Norsk Landbruksrådgiving sine tjenester er også nyttige. I tillegg er jeg med i erfaringsgrupper og bruker aktivt regnskapsføringen hos Time Regnskapslag og økonomirådgiveren i banken.

2 Hvordan har lønnsomheten endret seg de siste årene?

– Den har vært bra på melk de siste åra, og det har bedret seg på storfekjøtt. Lønnsomheten på gris har vært elendig, men det har heldigvis tatt seg opp det siste året.

3 Hvordan vil du innrette drifta de neste fem årene?

– Det blir å spisse innsatsen enda mer. Spissing av det vi holder på med, gir muligheter som vi ellers ikke ville ha fått.

4 Hva er din beste investering?

– Da dukker melkeroboten opp som en klar ener. Den har utvilsomt gjort hverdagen enklere.

”
Kanskje en plass mellom 15 og 25 kroner per kubikkmeter er et nøkternt tall på hva gjødselhandteringen hadde kostet, om jeg hadde gjort arbeidet sjøl med eget utstyr.

► selv, ville det ha ført til at både traktoren og gjødselvogna måtte fornyes. Nå bruker jeg traktoren cirka 200 timer mindre i året enn jeg ellers ville ha gjort. Det må også tas med i regnestykket, sier han.

POSITIV PROTEINEFFEKT

Rune Haugland har hatt gode proteintall i grasprøvene, sammenlignet med naboene de siste par årene, noe han antar kan skyldes god effekt av at han kjører opp mot ti tonn vassblanda blautgjødsel om våren.

– Det blir spekulasjoner. Selv om det er vanskelig å regne på dette, er det nok et argument for å leie arbeidet, mener han.

GUNSTIG VÅRGJØDNING

Nå kan Rune tømme gjødsellagrene om våren og kjøre ut om lag to tonn per dekar etter første- og andreslått. Hadde han gjort arbeidet selv, ville han trolig ha valgt å fordele det mer, og dermed kjørt mer husdyrgjødsel etter første- og andreslått. Da ville han ha fått mindre totaleffekt ut av husdyrgjødsel i vekstsesongen. Dermed ville han ha måttet kompensere med mer kunstgjødsel. Nå tilfører han bare ammoniumnitrat og Opti-NS med svovel.

– Slike effekter, sammen med at praksisen med slangespreiing om våren er gunstig for miljøet og gir mindre avrenning, er blant de mange faktorene

som er vanskelige å tallfeste nøyaktig. Det blir nødvendigvis noe skjønn her, slår han fast.

TID ER HOVEDARGUMENTET

– Kanskje en plass mellom 15 og 25 kroner per kubikkmeter er et nøkternt tall på hva gjødselhandteringen hadde kostet, om jeg hadde gjort arbeidet sjøl med eget utstyr. Det er alt etter hvordan en regner. Jeg er nok på litt tynn is her, sier Rune.

– Får jeg nå forhandlet ned leieprisen noe, tror jeg ikke jeg ville ha fått bedre totaløkonomi med å gjøre arbeidet sjøl. Hovedargumentet er nok likevel at våren er veldig travel, og at tida jeg får til annet arbeid, er det som teller mest, sier han. ■

Estimerte kostnader gjødselhandtering Rune Haugland

Mengde husdyrgjødsel: 3 900 kubikkmeter	
Pris for leing av pumpe og slangespreder, kr per m ³	22
Sum årlige leiekostnader	85 500
– Tilskudd for miljøvennlig husdyrgjødsling	50 000
Sum	35 500
Kostnader kr per m ³ ved leiekjøring	9,10

Med egen vogn:	
Gjødselmengde 1 000 m ³	
Sum gjødselhandtering med eget utstyr	20 000
Samla årlige kostnader	55 500
Estimerte kostnader kr per m ³	20

KJØRER SJØL: Hos Alf Siqveland går det med to arbeidsuker i vekstsesongen for å få ut 3 000 kubikkmeter husdyrgjødsel. Kompromisser i forhold til optimale forhold er nødvendig. – Jeg får ikke kjørt ut alt i duskregn med denne strategien, understreker Alf. (Illustrasjonsfoto fra Jæren 17. mars 2015)

Billig og bra med Doffen

Drifta på gården

Navn: Alf Siqveland

Gård: Ligger i Vigrestad i Hå kommune på Jæren

Drift: Melkeproduksjon med kvote på 390 000 liter. Rekrutterer til kviger, selger oksekulver og kvigeover-skuddet til liv. Smågrisproduksjon på 40 årspurker.

H.O.H.
40
meter

Nedbør
585
millimeter i
vekstperioden

Graddager
1109

Graddag uttrykker en kombinasjon av temperatur og tid, der 1 graddag = 1 °C per døgn. Vekstperioden er regnet fra 1. april til 30. september. Basistemperaturen er 5 °C.

HÅ: Alf Siqveland fra Vigrestad på Jæren har valgt en annen strategi enn sin kollega Rune Haugland. I vekstsesongen kjører Alf ut nærmere 3 000 kubikkmeter husdyrgjødsel med en eldre Doff X 5 på seks kubikk.

TEKST OG FOTO: Sjur Håland

Vogna fra 1993 er utstyrt med boggi. Den er driftssikker og veldig billig i drift. Vedlikeholdskostnadene er minimale. Utenom kostnaden med et nytt sett med dekk, regner jeg at vedlikeholdskostnadene gjen-

nom 22 år kan dreie seg om 10 000 kroner, sier Alf Siqveland.

PUMPER MED JÆRBU

Pumpa er en 10 år gammel Jærbu 2000. Pumpekapasiteten ligger mellom 6 000-10 000 liter per minutt. Det betyr at om gjødselmassen er tynn, fyller han opp vogna på ett minutt eller halvannet.

– Dette er ei solid pumpe, som kosta 50 000 kroner ny. Nå har jeg nettopp fått pumpa overhald hos fabrikanten. Utskifting av lager og ny rørepropell kosta 10 000 kroner: Etter denne overhalinga regner jeg med mange år framover med fortsatt problemfri drift. Sammen med vogna utgjør pumpa en enkel og billig mekanisering av gjødselhandteringa hos oss, fastslår bonden.

Til husdyrgjødselvogna kopler han en 130-hesters John Deere 6430, 2007-modell, mens en gammel sliter, en 70-hesters John Deere 2450 fra 1987, driver pumpa.

BRUKER TO UKER

Bonden driver med melkeproduksjon og gris. Alf har ikke finregnet på hvor lang tid husdyrgjødselspreinga tar gjennom vekstsesongen, men med eid og leid areal på til sammen 375 dekar, går det med en del timer.

– Det går nok med nær to arbeidsuker i sum, antar han.

Alf Siqveland understreker at hans praksis innebærer at han må være villig til å gjøre noen kompromisser.

BILLIG I DRIFT: Gjødselvogna til Alf Siqveland har vært i drift siden 1993. I tillegg til nye dekk har vedlikeholdsutfiftene beløpt seg til 10 000 kroner gjennom alle disse årene. Alf har valgt å kjøre ut husdyrgjødsla selv, med god hjelp fra avløseren og ungdommene i huset.

– Ulempa er at dette tar tid; vi får naturlig nok ikke kjørt ut all husdyrgjødsla under optimale forhold. Vi får ikke alltid duskregn under spreinga for å si det slik, smiler han.

Grov hoderegning tilsier at Alf kjører rundt 400 lass med husdyrgjødsel. I motsetning til Rune Haugland har han bare tette lager, dermed er vassblandinga mindre. Mesteparten av arealet ligger i nærheten av driftsbygningene, her er avstanden til jorda lengst unna maks én kilometer. Han leier spredeareal seks kilometer fra gården. Her går det med om lag 250 kubikkmeter husdyrgjødsel i sesongen. Til dette leier han entreprenør.

SEKS TIL SJU LASS I TIMEN

Det arealet som ligger lengst unna, som han gjødsler selv, er 45 dekar leiejord. Her er avstanden fem kilometer.

– Når alt går greit, kjører jeg tre lass (18 kubikkmeter) i timen her. Avstandene her hjemme er korte. Det betyr at jeg kjører mange lass på kort tid, sier Alf, som anslår seks til sju lass (36-42 kubikkmeter) i timen.

LEIER SJÅFØR

Våronna er alltid hektisk. Fram til nå er det en av de voksne barna eller avløseren som i stor grad har kjørt gjødselvogna.

– De har gjerne ledig tid etter skolen og i helgene. Å kjøre traktor har alltid vært stas. Dessuten blir de motiverte til å ta traktorlappen, sier Alf.

Han understreker at dette på ingen måte er gratiskjøring, og anslår at han har 25 000 kroner i årlige lønnskostnader i forbindelse med husdyrgjødselhandteringa.

Alf er ingen ihuga maskinentusiast med aversjon mot leid arbeid. Snarere tvert om. ▶

4 spørsmål om økonomi

1 Bruker du rådgivningstjenester i drifta?

– Jeg bruker fast rådgiver fra Tine, tar forprøver og optimaliserer føringa. Nøkkeltalla fra Hå Rekneskapslag er et viktig verktøy. Jeg har valgt to måneders momsoppgjør, det gir oppdatert regnskap gjennom året og god kontroll med økonomien.

2 Hvordan har lønnsomheten endret seg de siste årene?

– Over tid har nok lønnsomheten gått noe ned. Kostnadsøkningen de siste årene merkes godt, det er vanskelig å kompensere med mer volum. Men 2015 var et godt år, noe som gjør meg til optimist også for inneværende år.

3 Hvordan vil du innrette drifta de neste fem årene?

– Det blir å holde fram som vi stevner. Jobbe målretta for gode resultater. Nå skal forresten neste generasjon fases inn i større grad framover. Det gleder jeg meg til.

4 Hva er din beste investering?

– Det blir løsdriftsjetet og melkeroboten som kom på plass i 2010. Ting la seg til rette, slik at vi fikk ruste gården for frambida.

► – Jeg har bare gode erfaringer med å leie. Hos oss leier vi entreprenør til å ta hand om slåing, pressing og finsnitting. Jeg tror det er fornuftig økonomi i å leie. Jeg slipper å binde opp mye kapital i maskiner og utstyr, men fram til nå har vi valgt å ta arbeidet med gjødselhandlinga selv, sier han.

KANSKJE NY PRAKSIS

Det kan bli endringer på dagens praksis. Barna er i ferd med å vokse fra «traktoralderen», og Alf er i større grad avhengig av ekstern avløser med tid og kompetanse.

– En nabo har investert i slangespreder og har tilbudt å kjøre ut gjødsla for meg denne våren. Det betyr at jeg vil komme ut på jordene med næring tidligere enn normalt, og det endatil med redusert marktrykk. Nå skal jeg teste det ut denne våren, så får vi se hva det blir til etter hvert, avslutter Alf Siqveland. ■

Estimerte kostnader gjødselhandling Alf Siqveland

Egne årlige maskinkostnader, gjødselmengde 3 000 kubikkmeter:	
Traktor 130 hk, kr 210 per time x 100 timer	21 000
Traktor 70 hk, kr 110 per time x 100 timer	11 000
Gjødselpumpe kr 50 per time x 100 timer	5 000
Doff kr 50 per time x 100 timer	5 000
Sum årlige maskinkostnader	42 000
Eget/leid arbeid, kr 200 per time x 100 timer	20 000
Sum årlige gjødselhandlingskostnader	62 000
+ Leid entreprenør til frakt og sprenging av 200 m ³	15 000
Sum årlige gjødselhandlingskostnader inkl. leiekjøring til spredeareal	77 000
Sum årlige gjødselhandlingskostnader per m ² husdyrgjødsel	24,06

JÆRBU: Pumpa fyller opp Doffen på halvannet minutt. Også denne redskapen blir av Alf betegnet som driftssikker og billig i drift. Ny-pris for ti år siden var 50 000 kroner. I år har pumpa blitt overhålt for 10 000 kroner.

Jeg tror det er fornuftig økonomi i å leie. Jeg slipper å binde opp mye kapital i maskiner og utstyr, men fram til nå har vi valgt å ta arbeidet med gjødselhandlinga selv.

EIE ELLER LEIE: Verdifuld tid er ofte en minimumsfaktor hos travle bønder. – Å leie en effektiv entreprenør til møkkajobben, kan være både et agronomisk og økonomisk fornuftig valg, mener Asbjørn Voll (t.v.) og Per Herigstad fra Hå Rekneskapslag.

Fornuftig å leie entreprenør

Om regninga fra entreprenøren er heftig ved sesongslutt, sparer du likevel kapital og frigjør verdifuld tid.

TEKST OG FOTO: Sjur Håland

Eksemplene fra Rune Haugland og Alf Siqveland illustrerer utfordringene med husdyrgjødselhandlinga. De som har spredearealet effektivt arrondert rundt tunet og ett gjødsellager å forholde seg til, er i mindretall, kommenterer Asbjørn Voll og Per Herigstad fra Hå Rekneskapslag.

De to fastslår at det er umulig å gi noen generell fasit på hva som gir best økonomi.

– Rune og Alf har valgt sine strategier som fungerer godt. Det er viktig, sier de.

DISKUTER ALTERNATIVENE

En prat med regnskapsføreren rundt mekaniseringsomfang og tidsbruk kan være smart, særlig om du er i en valgsituasjon.

– Inviterer du regnskapslaget eller en annen økonomirådgiver med i diskusjonen om hva som er mest lønnsomt for deg og ditt driftsopplegg, gjør du et smart valg. Det handler

om å bli bevisst på alternativene. Bør du leie tjenester, eller investere i utstyr selv? Diskuter gjerne hvor mye tid du bruker på husdyrgjødselhandlinga, og hva du eventuelt frigjør tid til ved å leie inn en entreprenør, sier de to.

De to erfarer at tid ofte er en minimumsfaktor. Særlig travelt er det i vekstsesongen, det bør bøndene ta hensyn til når strategien for mekaniseringsgraden i husdyrgjødselhandlinga skal legges.

– Ofte er det slik at det uansett mekaniseringsgrad, må kjøpes inn en del tjenester for å frigjøre tid. Det er ikke nødvendigvis en ulempe, understreker de to.

For bønder med en travel hverdag og krevende husdyrproduksjon, kan det være smart å leie entreprenør til arbeidet. Her går det an å regne ut hva jobben vil koste og sammenligne med hva en investering i nytt utstyr koster.

DYRT Å KJØPE

Har du et gjødsellager på 4 000 kubikkmeter, og investerer i en komplett slangespreder til 695 000 kroner, betyr det en kostnad på 175 kroner per kubikkmeter. Regner en avskrivning på ti år, betyr det videre en årlig kostnad på 17,50 kroner per kubikkmeter.

I tillegg kommer rentekostnaden, som i dette eksempelet utgjør 4,30 kroner per kubikkmeter per år (ved 5 % p.a.). Dermed blir summen 21,80 kroner per kubikkmeter.

– Så må du ha en ekstra traktor og én person i beredskap til å betjene pumpetraktoren. I tillegg er det gjerne slik at en uansett har behov for ei husdyrgjødselvoغن, for å komme til der slangesprederen ikke når.

GREIT Å LEIE

Per Herikstad og Asbjørn Voll anbefaler gjerne en strategi basert på å leie entreprenør, selv om de ser at det også finnes bønder med omfattende husdyrproduksjon som handler både drifta og alt maskinarbeidet på gården sin.

– Vi ser ikke at de som leier, kommer dårligere ut. Disse slipper å binde opp mye kapital i kostbart utstyr. Regninga fra entreprenøren er gjerne heftig, men i disse regnskapene er det mindre leasing og kapitalkostnader. Dessuten har de som leier, mulighet til å rette innsatsen mot den daglige drifta. Det er trass alt her potensialet til å hente ut mer overskudd fra drifta ligger, sier Per Herikstad og Asbjørn Voll. ■